

до миру», коли учасники іще не мають необхідних психологічних навичок);

– індивідуальна та групова психотерапевтична робота з учасниками АТО з метою корекції психологічної дисгармонії шляхом розв'язання внутрішньо особистісних конфліктів та формування ресурсів для творчої взаємодії з оточуючим середовищем;

– організація та проведення спеціальної психологічної роботи з сім'ями учасників АТО (батьками, дружинами, дітьми) у формі тренінгів, рольових ігор;

– формування позитивного образу (статусу) ветерана АТО через започаткування власного друкованого органу (газети, журналу), а також телевізійних передач, присвячених проблемам та образу життя ветеранів.

Духневич В.М., в.о. завідувача лабораторії психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник;

Ларкіна І.В., молодший науковий співробітник лабораторії психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

ПРО НАПРЯМИ РОЗРОБОК НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИТУАЦІЇ НА СХОДІ КРАЇНИ

Соціально-політична ситуація в країні, яка склалася в результаті воєнних дій на сході країни та анексії Криму, супроводжується трансформацією цінностей, соціальних норм, змінами соціальних уявлень, породжує різноманіття стосунків, ставлень та відповідно паттернів мислення, спілкування та поведінки, що знаходить свій вияв в різних оцінках ситуації в країні громадянами та учасниками АТО. Наразі можна говорити

про представленість в уявленнях громадян країни таких категорій як «АТО», «громадянська війна», «агресія» «окупація», «інвазія», «анексія», «гібридна війна», «російсько-українська війна», а також різноманітні поєднання таких оцінок (юридично визначений статус – «АТО»). Це в свою чергу породжує різноманіття оцінок, думок, уявлень ставлень і т.ін., до актуальної ситуації на сході країни як серед учасників АТО, так і серед мешканців та інших громадян, що взаємодіють з вимушеними переселенцями та бійцями АТО.

Ще один аспект, що характеризує нинішню ситуацію – інформаційна війна, що ведеться через ЗМІ та характеризується залученням широкої аудиторії до воєнного конфлікту через інтернет. Таке залучення відбувається через інструменти: «публічна дипломатія (повідомлення своєї позиції на відкритих платформах), тролінг, хакерська діяльність, картування (позначення на карті даних щодо позицій військових, а також їх верифікація), краудфандинг (збирання фінансів для учасників війни), рекрутингові платформи (наймання добровольців). ... Сталася конвергенція фізичного та віртуального просторів. У соціальних мережах відбулася інтеграція інформування аудиторії засобами масової інформації та персональної комунікації людей, що ввело конфлікт усередину кожної особистості». Наряду з цим спостерігаються явища дезінформації (коли в ході обміну думками висловлюються судження про дійсність, учасниками якої не був жодних зі співрозмовників – на кшталт «розп'яті чи розстріляні немовлята чи старі люди», «Америка веде проти православної віри війну» і т.ін. – і транслуються неадекватні дійсності образи ситуації, учасників АТО), відчуття покинутості, *непотрібності, нерозуміння дійсності або ж окремих цілей та задач проведення АТО* та багато іншого.

Отже, відсутність єдиних чи бодай спільних уявлень та розуміння як серед пересічних громадян, учасників АТО, так і серед політичних діячів про правовий статус того, що зараз відбувається в Україні, інформаційна війна призводять до появи численних негативних психологічних явищ в політико-правовій сфері, що супроводжують проведення АТО. Це насамперед: різноманітні злочинні дії, що є наслідком послаблення, розмиття правових регуляторів; зміна, поляризація цінностей та

пріоритетів та відсутність єдиного, узгодженого розуміння політико-правової ситуації в зоні АТО та відповідно усвідомлення можливих та необхідних дій; відсутність моральних орієнтирів та зняття відповідальності за власні дії; анормування; різні уявлення про правовий статус ситуації та породжувані ними почуття *зневіри, непотрібності зробленого* та багато іншого. Крім того, це супроводжується ще й такими власне негативними психологічними явищами як *алкоголізм («аватаризм»)* та *наркоманія, розмиття почуття національної єдності* і т.д.

Якщо ж взяти категорію громадян, що перебувають в зоні воєнного конфлікту або є вимушеними переселенцями, то до запропонованого переліку можна додати ще й: *негативне ставлення громадян до інститутів та суб'єктів влади, недовіру та упередження щодо представників влади, зневіру та надочікування громадян по відношенню до влади, прояви нетолерантності й екстремізму, підміна морально-правових регуляторів поведінки іншими регулятивними системами, асоціальна чи кримінальна поведінка, споживацькі настрої, патерналізм та багато іншого*. Окремо слід сказати й про негативні психологічні явища, пов'язані з ухилянням від прийняття на себе відповідальності за долю країни чи окремих її членів представниками різних інституціональних суб'єктів (зокрема психологічні прояви, пов'язані з такими феноменами як *бюрократія, корупція, хабарництво, розкрадання* тощо).

Ще одне специфічне завдання, що на часі вимагає свого розв'язання – це психологічне забезпечення діяльності (тренінги) командирів підрозділів ЗСУ за темами: контроль стресу, перша психологічна допомога, відновлення ресурсів в екстремальній ситуації, розпізнавання та перебіг посттравматичного стресового розладу, психологічні особливості бійців, акцентуйовані особистості, побудова стосунків з журналістами, розв'язання конфліктних ситуацій, запобігання дезертирству, мародерству, суїцидам, переговірні технології і т.ін.

Зазначимо, що такі суто психологічні реалії вимагають розробки відповідних програм діяльності психологів, що задіяні в зоні АТО. Спеціальної уваги потребує й розробка технологій роботи з різними верствами населення (в зоні воєнного

конфлікту, з вимушеними переселенцями, членами сімей бійців АТО) для подолання таких негативних психологічних явищ.

Отже, **пріоритетними напрямками** науково-практичних розробок мають стати:

1. Проведення експертних опитувань з метою формування реєстру негативних психологічних явищ в політико-правовій сфері та створення відповідних рекомендацій для їх упередження та подолання;

2. Розробка та реалізація науково-обґрунтованих практичних програм, орієнтованих на інтеграцію учасників воєнного конфлікту в цивільне життя, програм побудови діалогу та стосунків між людьми, що обстоюють різні цінності для забезпечення національної єдності;

3. Розробка та реалізація тренінгових програм для командирів по роботі з особовим складом, підготовка переговорників.

Наразі робота з реалізації перших двох пунктів вже розпочата лабораторією психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Всі зацікавлені особи запрошуються до розробки та реалізації таких програм.

Коробка Л.М., завідувач лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, кандидат психологічних наук, доцент;

Ніздрень О.А., аспірантка лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗУСИЛЬ СПІЛЬНОТИ УЧАСНИКІВ АТО ІЗ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТА КОЛЕКТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ

Воєнний конфлікт, що відбувається сьогодні на сході України впливає на всі сфери життєдіяльності людей, змушує їх неперервно й швидко адаптуватися до суспільних змін, спричинених цим конфліктом, що вимагає нових підходів до проблеми адаптації до умов воєнного конфлікту та реадaptaції